

2011 р. 2011/1597. [Електронний ресурс].–

Режим

доступу:

// www.ukrainian.ukraine.usembassy.gov/uk/clinton_gryshchenko_factsheet_ua2.html.

19. Міжнародний механізм самітів з фізичної ядерної безпеки: погляд після Сеулу. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.niss.gov.ua/articles/997/#_ftn12.

20. Погорська І.І. Зовнішня політика адміністрації Б.Обами в контексті американського ядерного лідерства / І.І. Погорська, Д.М. Лакішик // Проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін. Вип. 2. – К.: КиМУ, 2011. – 335 с.

21. Посол США в Україні Джон Ф. Теффт відзначив успішне завершення Програми ліквідації розповсюдження зброї масового ураження» (WMD-PPP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainian.ukraine.usembassy.gov/uk/events/wmd-ppp2013.html>.

22. Про деякі світові тенденції у сфері протидії ядерному тероризму та ядерному розповсюдженню напередодні Сеульського саміту з (фізичної) ядерної безпеки: [аналітична записка] Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/742/>.

23. Сіновець П. Питання розвитку атомної енергетики в контексті кризи режиму ДНЯЗ: українська практика та досвід для України (аналітичний матеріал) // Енергетична безпека України: збірник статей та аналітичних матеріалів / Національний інститут стратегічних досліджень. Національний філіал у м. Одесі. – Одеса: Фенікс, 2009. – С. 253 – 263.

24. Спільна заява президентів США Б.Обами та України В.Януковича від 12.04.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrainian.ukraine.usembassy.gov/uk/obama-yanukovich2.html>.

25. Фененко А.В. Трансформація сдерживания. 20 лет российско-американских отношений в стратегической сфере. // «Россия в глобальной политике», 2009. – № 6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.globalaffairs.ru/number/n_14290.

Елена Ващенко

СТРАТЕГИЯ ЯДЕРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ США И УКРАИНЫ (2009–2013 гг.)

В статье указаны главные составляющие стратегии ядерной безопасности США на современном этапе. Определены направления сотрудничества США и Украины в сфере ядерной безопасности. Проанализированы основные достижения такого сотрудничества, в частности относительно нераспространения ядерных материалов. Определены перспективы взаимоотношений двух государств, в первую очередь, в развитии ядерной энергетики.

Ключевые слова: США, Украина, Б. Обама, стратегия ядерной безопасности, высокообогащенный уран, ядерная энергетика.

Olena Vashchenko

THE USA NUCLEAR SAFETY STRATEGY AND UKRAINE (2009 – 2013)

The article outlines principal components of modern USA nuclear safety strategy. The USA and Ukraine cooperation directions in nuclear safety sphere are emphasized. Main results of such cooperation, particularly regarding nuclear materials non-proliferation, are analyzed. Prospects of the two states interrelations, primarily in nuclear energetics development, are defined.

Key words: the USA, Ukraine, B. Obama, nuclear safety strategy, highly enriched uranium, nuclear energetics.

УДК 347.12:061.1ЄС

Тетяна Соломенна

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА В ЄС: ГАРАНТІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕСПЕЧЕННЯ

У статті розглядається становлення соціальних стандартів та гарантування економічних прав в процесі економічного об'єднання й поглиблення інтеграції в діяльності ЄС. Показано значення появи Європейської соціальної хартії, Хартії Співтовариства соціальних прав працівників та Хартії основних прав ЄС в еволюціонуванні та правовому оформленні соціальної політики ЄС. Названі основні елементи реалізації механізму формування спільного європейського соціального виміру.

Ключові слова: Європейський Союз, соціальна політика, соціально-економічні соціальний вимір.

Сучасна Європа переживає непрості часи з огляду на економічну ситуацію, стагнацію виробництва, радикалізацію політичних тенденцій та посилення соціального напруження. Неоднозначні прогнози відновлення економічного зростання, локалізація, але не ліквідація еврзони, активізація страйкового протестного руху в різних європейських державах, пов'язаним з запереченням стосовно політики жорсткої економії, запровадженого Трійкою (Європейська ЄЦБ, МВФ) – змушують шукати нестандартні шляхи розв'язання нагальних проблем європейського суспільства, які зачіпають абсолютно всі верстви населення, абсолютного кожного громадянина.

Питання соціальної політики, забезпечення гарантії права на працю, діяльність організації, які захищають економічні права працівників завжди були на порядку денному європейської економічної інтеграції. В різних європейських країнах склалася власна, специфічна соціального захисту, різними за впливовістю та активністю були профспілкові структури, традиційно виступають гарантими забезпечення відповідних умов праці, стандартів винагороди за працю, можливості реалізувати право на працю задля створення певної соціальної рівності та соціальної справедливості у кожній країні.

Особливостями розвитку соціальних стандартів, різних соціальних моделей й тенденцій загальноєвропейської соціальної політики, присвячено чимало робіт як вітчизняних так й зарубіжних дослідників. Проблеми становлення та розвитку соціальної політики в ЄС завжди привертала увагу економістів, політологів, юристів, істориків. Слід відзначити, що проблематика і галузева розробка робіт дослідників надзвичайно широка.

В статті Л. Ярової [13] «Соціальна політика Європейського Союзу: етапи розвитку і тенденції» проаналізована динаміка, зміни та поява правової бази втілення її у життя Співтовариства. Цікавим з огляду на викладені факти виглядає аналіз сучасного стану соціальної політики в Європі за робіт Девіда Грута [1]. Представлений ним розгляд правових актів ухвалених ЄС на основі цінностей європейської спільноти виявив багато суперечностей, які не дозволили автору реалізацію соціальної політики як успішну.

В статті О. Івасечко «Динаміка становлення соціальної політики ЄС: основні етапи» авторка приділяє увагу основним дефініціям, які часто вживаються в дослідженні проблематики: соціальна політика, соціальний вимір, соціальний розвиток. Зауважуючи, що соціальна політика ЄС є децентралізованою, дослідниця відзначає головні успіхи її реалізації зокрема це стосується захисту прав, забезпечення умов праці та відмови від дискримінації. Реалізацію концепції загальноєвропейської держави добробуту авторка вважає малоімовірною.

Окрему тему досліджень становить соціальний діалог і вивчення європейських соціальних моделей, які традиційно містять різні характеристики, типологізацію та прогнози перспектив розвитку [12].

Ця проблематика не втрачає своєї актуальності через значну еволюцію розвитку соціальних стандартів та захисту працівників в межах європейської інтеграції, яка зазнає значних трансформацій. Такі зміни пов'язані не лише з динамікою європейської економічної інтеграції впродовж десятиліть, найзначнішими наслідками якої, безумовно, стало розширення XXI століття. Європа разом з іншими регіонами світу відчуває зсуви, які відбуваються в глобалізованому економічному просторі, з їхньою невід'ємною складовою соціально-демографічних змін світового господарства. Йдеться, передусім, про відчутні міграційні рухи, які впливають на ринок праці та розвиток новітніх технологій – на появу інших затребуваних спеціальностей, тобто актуальний запит щодо нових стандартів освіти й кваліфікації; розширення тлумачення й застосування прав людини – на недискримінацію за усіма критеріями; та зростаюча універсальна відповідальність стан оточуючого середовища перед наступними поколіннями. Так виглядає далеко неповний викликів сучасного світу, які вимагають адекватних та ефективних відповідей задля подальшого розвитку Європи та світу.

Тому соціальна політика, забезпечення економічними правами, гідними умовами праці й дотримання екологічних стандартів еволюціонували разом з розвитком економічної політичної інтеграції ЄС.

Передвісником європейської економічної інтеграції стала Декларація Р. Шумана – Ж. Монро проголошена 9 травня 1950 року, яка, крім іншого, ставила за мету об'єднання, мирне існування та сприяння підвищення добробуту й покращення умов життя [3]. Це передбачало реалізацію,

пріоритетних економічних показників, і формування соціального простору, в який вписаний цей економічний проект.

Порядок денний початку економічної інтеграції формувався з перевагами ринкової інтеграції, лібералізації, а соціальний вимір залишався менш акцентованим «батьками Європи». Проте, всі перші інтеграційні об'єднання містили положення щодо належного регулювання умов праці та сприяння соціальному розвитку. Такі зауваження стосувалися, передусім, можливості запобігання негативних наслідків економічних процесів.

Шістка країн-засновниць економічної інтеграції була водночас і засновницею іншої щойно створеної 5 травня 1949 року організації – Ради Європи. Декларування принципу демократичності для економічного об'єднання європейських країн пов'язало правовий доробок ЄЕС з контекстом Європейської конвенції прав людини 1950 року, яка була ухвалена Радою Європи й стала чинною 1953 року [7].

Так само в Раді Європи 1961 року вперше з'являється Європейська соціальна хартія [4], в якій спеціально окремо від політичних та громадянських прав і свобод, гарантувалися соціальні й економічні права. Цим документом і керувалися інститути ЄЕС в забезпеченні соціально-економічних прав і свобод європейських громадян.

Переосінити появу цього документу важко, бо це перший дороговказ намічений європейцями в соціально-економічній сфері. Він став загально схваленим актом, базованим на загальних цінностях, які сьогодні називаються європейськими.

Всі європейські країни мають власні засоби соціального захисту, але в межах Європейських Співтовариств вони взялися за формування спільного соціального простору. Цілком справедливим виглядає твердження: «Що об'єднує європейські народи у підходах до вирішення соціальних проблем? Відповідь, цілком очевидна – це визнані загальні цінності й відповідні їм норми та інститути, які спираються на історичні та культурні традиції кожної країни, національну психологію» [8, с. 8].

За таким комплексним принципом і відбувався процес формування соціальної політики в ЄС: специфічний національний соціальний захист, універсальні правові акти, ефективна діяльність інститутів, в загально прийнятному контексті основних цінностей, прав і свобод людини на принципах демократії, субсидіарності та соціальної справедливості.

Паризький саміт Європейської Ради членів ЄЕС у жовтні 1972 року окреслив нову мету поглиблення інтеграції – активізацію соціальної політики, яка була підтримана всіма главами держав. Перша масштабна Програма соціальних дій, розрахована на 1972-1974 роки, не була реалізована повною мірою через початок економічної кризи. Ситуація в економічній сфері не дозволила розпочати впровадження соціального законодавства в межах Співтовариства до кінця кризових явищ [6, с. 74].

Реальними намічені кроки стали в середині 1980-х років. Успіхи економічної інтеграції в будівництві спільного ринку співпали з намірами переходу до масштабніших інтеграційних кроків в межах ЄЕС. Про остаточне оформлення єдиного спільного ринку та переходу до будівництва Політичного та Валютного Союзу країн ЄЕС заявили Єдиним Європейським Актом 1986 року.

Напередодні, 1985 року Європейська комісія започаткувала в межах ЄЕС – *соціальний діалог* як інструмент подальшої європейської інтеграції будівництва соціальної Європи. Запровадження соціального діалогу передбачало додатковий механізм впорядкування – організації, контролю та реалізації – найбільш оптимальної ситуації на ринку праці та в економічних процесах, з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін. Представники найманих працівників, роботодавців та громадянського суспільства – соціальні партнери – мали узгоджувати всі питання, пов'язані з врегулюванням трудових відносин, підвищенням рівня зайнятості, забезпеченням відповідних умов життя та праці, ліквідацією всіх форм дискримінації в соціально-трудовах відносинах та дотриманням екологічних стандартів.

Необхідність запровадження нового інструменту була зафіксована ЄСА, документом переходу до поглиблення інтеграційних процесів на всі сфери життя Європейського Співтовариства.

1989 року ЄЕС ухвалила Хартію Співтовариства про основні соціальні права працівників [11]. Саме цей документ забезпечив основний контент для запровадження нової сфери європейської інтеграції – соціальної політики. Хартія соціальних прав працівників ЄЕС методологічного співпадала з ключовими позиціями Європейської соціальної хартії Ради Європи. Проте однією з цілей європейської інтеграції було формування правової бази, яку інститути ЄЕС

напрацювали впродовж десятиліть економічної інтеграції – *aquis communautaires*, що вимага наявності власного правового документу з декларацією соціально-економічних прав.

Соціальна хартія ЄЕС була прийнята у формі політичної декларації як інструмент для подальшої реалізації соціальних прав громадян Європи. Ці права стосуються, передусім, ринку праці, професійної освіти, соціального захисту, рівності можливостей, охорони здоров'я та безпеки праці. Опорою на неї було розроблено велику кількість програмних дій і конкретних правових актів. Де фахівці вважають Хартію спробою прописати єдину Європейську соціальну модель [9].

Наступним важливим кроком щодо окреслених векторів та визначення основних пріоритетів стала ухвалена ЄЕС 1991 року Угода щодо Соціальної політики, підписана у грудні 1991 року тільки 11 державами (Британія приєдналася лише в 1997 році). По-перше, в ній закладалися соціальні політичні цілі у відповідності до Соціальної хартії 1989 року: стимулювання зайнятості, покращення умов життя та праці тощо. По-друге, фіксувалася процедура ухвалення рішень для прийняття соціально-політичних заходів та фіксувалася ключова роль соціальних партнерів в цій сфері.

Ідея зробити соціальну політику окремою галуззю інтеграції ЄС належала тодішньому президенту Єврокомісії Жаку Делору. Його розуміння будівництва майбутнього ЄС передбачало посилення уваги до обов'язкового як економічного так і соціального розвитку. Відтак, після підписання Маастрихтської угоди 1992 року, в якій визначено місце соціальної політики, вона офіційно стає напрямом діяльності ЄС. Договір і його додатки – Угода про соціальну політику та Протокол – передбачили інституційні зміни в діяльності ЄС та визначили коло соціального виміру.

Проте від початку економічної інтеграції в ЄЕС існували механізми та способи забезпечення соціальних та економічних прав громадян співтовариства. Так, діяльності основних інститутів ЄЕС – Єврокомісії, Ради та Європарламенту сприяє два дорадчі органи: Європейський економічний та соціальний комітет (ЄЕСК) та Європейський соціальний фонд [2, с.135].

ЄЕСК було засновано як консультативний орган у відповідності до Римських угод про створення ЄЕС 1957 року з метою представлення інтересів різних економічних та соціальних груп. До складу ЄЕСК входять особи, які представляють всі держави ЄС, з найбільш авторитетних національних об'єднань (працівників, роботодавців та громадських організацій), які призначаються на чотири роки Радою ЄС за рекомендаціями національних урядів. Компетенція комітету розповсюджується на питання регулювання внутрішніх ринків та європейської соціальної політики. ЄЕСК може висловлювати свою позицію з власної ініціативи та надавати рекомендації Комісії та Раді ЄС з усіх питань соціально-трудова відносин.

Європейський соціальний фонд, заснований 1960 року, здійснює фінансову підтримку заходів, які сприяють розвитку зайнятості та підвищення кваліфікації, формуванню кваліфікованих та легко адаптивних кадрів, а також боротьбі з безробіттям та забезпечення рівних можливостей.

В ЄС також існують ще й спеціалізовані агентства, які виконують конкретні технічні, наукові або управлінські задачі на території ЄС. Серед 15 інших є Європейський фонд з поліпшення умов праці.

Слід окремо відзначити діяльність Європейської Конфедерації Профспілок, заснованої 1973 року [2, с. 94]. Вона представляє інтереси національних профспілок та галузевих структур. Статус ЄКП визнаний ЄС та Радою Європи. В ЄКП діють чотири постійно діючі комітети: економічний Комітет, Комітет з питань зайнятості, Комітет з ведення колективних договорів і Комітет участі робітників в управлінні. Робочі групи займаються наступними питаннями: життєва освіта; сталий розвиток, соціальний захист; соціальна політика та соціальне законодавство, міграція, торгівля та глобалізація. Така внутрішня структура ЄКП визначає основні пріоритети діяльності організації.

В структурі ЄКП працює інститут, який здійснює незалежну експертизу безпеки та гігієни праці – Профспілкове технічне бюро гігієни та безпеки праці, діяльність якого сприяє гармонізації європейського законодавства та стандартів гігієни та безпеки праці. А Європейський Профспілковий інститут – це дослідницький центр ЄКП, випускає журнал та здійснює публікації з охорони здоров'я. Також ЄКП створило Агентство соціального розвитку, основні функції – консультування членських організацій при підготовці подачі заявок в межах програми соціального діалогу.

Саме завдяки діяльності ЄКП було прийнято такі документи як директива щодо Європейських робітничих рад та директива щодо права про інформування та консультування, а за допомогою механізмів соціального діалогу ведуться консультації з роботодавцями.

ЄКП активно підтримує розширення та інтеграцію ЄС. Одним з найважливіших пріоритетів є підтримка розвитку соціальної Європи. Розширення та зміцнення соціального діалогу становить ще один ключовий пріоритет ЄКП. ЄС усвідомлює важливість організацій, які представляють інтереси

працівників та роботодавців, а також переваги, які надає їхня участь в формуванні політики ЄС. Профспілки мають представництво в ЄЕСК з моменту створення економічних Співтовариств, в останні роки роль соціального діалогу стає ще більш ваговою у багатьох сферах.

Задачі соціальної політики були теоретично обґрунтовані та визначені в Зеленій книзі європейської соціальної політики: роздуми для Союзу (1993) та вдвох Білих книгах (Біла книга щодо росту, конкурентоспроможності та зайнятості: виклики та шляхи вступу в XXI ст. (1993) та Біла книга: Європейська політика: шлях для Союзу (1994)). Втілення в життя цих задач регулюється директивами та рішеннями, прийнятими Комісією та Радою ЄС. В червні 1997 року на Амстердамському саміті соціальна політика була визнана одним з найважливіших векторів діяльності ЄС. Глави держав членів ЄС підтвердили прихильність основним соціальним правам, які викладені в Європейській соціальній хартії 1961 року та Хартії соціальних прав працівників 1989 року [6]. Ці рішення знайшли втілення в Амстердамському договорі, що набрав сили 1999 року, в якому деталізовано положення соціального виміру ЄС та механізми його впровадження. При цьому всі країни ЄС висловилися за самостійницьку реалізацію забезпечення соціальних стандартів.

Це пов'язано з розмаїттям соціальних моделей в європейських країнах та чисельним зростанням ЄС за рахунок країн ЦСЄ, що мають суттєві відмінності як економічного розвитку так і соціальних стандартів.

Важливою віхою в утвердженні європейських цінностей стало схвалення 7 грудня 2000 року Хартії основних прав ЄС [10]. Цей документ став невід'ємною складовою правового доробку ЄС лише після набуття сили Лісабонського договору з грудня 2009 року, в якому є посилання на зміст Хартії.

Лісабонський договір ЄС було доповнено нормами про соціальний захист громадян. Крім того, в ньому зазначається, що будь-яка діяльність ЄС має здійснюватися з урахуванням соціальних наслідків, тобто набула офіційного закріплення концепція соціального виміру. А спектр питань, з яких проходять консультації Економічного і соціального комітету, значно розширився – нова стратегія в сфері зайнятості, нові закони в сфері соціальних питань, охорони здоров'я, недискримінація та рівні можливості жінок та чоловіків.

Починаючи з 2003 року відбуваються щорічні трьохсторонні Соціальні саміти з економічного зростання та зайнятості. В них беруть участь представники Ради ЄС, Комісії та європейських соціальних партнерів. Він проходить навесні перед засіданням Європейської Ради задля обговорення економічного та соціального становища в ЄС.

Аналізуючи становлення та розвиток соціальної політики ЄС слід відзначити її еволюційність та постійну динаміку. Визнання та гарантування соціально-економічних прав визнавалися важливим пріоритетом від початку формування економічної інтеграції в ЄЕС. Проте перші документи, які визначали важливість будівництва соціальної Європи, розбудови держави добробуту та невпинне покращення умов життя та праці, з'явилися саме в Раді Європи. В усіх установчих договорах Європейського співтовариства та Європейського Союзу йде посилання на Європейську соціальну хартію, на Хартію соціальних прав працівників та Хартію основних прав ЄС, бо їхньою основою є загальноєвропейські цінності, базовані на правах та свободах людини, які становлять фундамент розвитку об'єднаної Європи.

Джерела та література:

1. Groot D. The European Union's two-faced social policy and situation of posted workers/ David Groot // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dare.uva.nl/cgi/arno/show.cgi?fid=498528>
2. Trade Unions and Transnational Projects: A guide to managing European training projects. – Mode of Access // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.etui.org/content/download/1712/17148/file/TTUPO2005ru>.
3. Декларація Р. Шумана // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/europe-day/schuman-declaration/index_en.htm
4. Європейська соціальна хартія // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_300
5. Івасечко Ольга. Динаміка становлення соціальної політики ЄС: основні етапи / Ольга Івасечко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis.64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Unir_2014_26_20.pdf